

J. Ježek:

Socialní demokrat.

HLASY

katolického spolku tiskového.

Ročník XXXII.

ČÍSLO 1.

Socialní demokrat.

V Praze 1901.

Nákladem katolického spolku tiskového. — V komisi Cyrillo-
Methodějského knihkupectví G. Franci.

SOCIALNÍ DEMOKRAT.

OBRÁZEK Z NAŠÍ DOBY.

NAKRESLIL

JAN JEŽEK.

V PRAZE

Cyrillo-Methodějská knihtiskárna V. Kotrba.

1901

I.

„Na zdar! pane děkane. Čáp přinesl nám kluka, a žena s bábou hučí mi stále do uší, abych šel sem říkat o křest. Tak zde jsem; ale podotýkám ihned, že já sám na takové věci pranic nedržím a podle jurefinské štoly také za křest nic nezaplatím!“ S takovou řečí vrazil mistr Potěh do farní kanceláře v bývalém krajském městě Hr. Kr. Staříčský děkan Musil hledal právě něco v matrikách, ohlédl se jen po příchozím, a když hledané našel, usedl a pravil: „Ah, pan mistr Křemlička; vítám vás. Leč co to slyším? Jak to mluvíte? Vy že nedržíte na svatý křest? Od kdy pak?“

„Od těch dob, co mi v našem spolku protřeli zrak,“ odvětil zcela klidně tázaný.

„A prosím vás, kdo umí tak ve vašem spolku protírat zrak?“ vyzvídal duchovní.

„Skoro všichni, zejména však naši předáci: lakýrník Šimek, krejčí Haněl a zámečník Hykeš.“

„Aha! to jsou ti známí mluvkové na schůzích socialistických, co mívají velmi často opletání s úřady?“

„Ano, ano; jsou to samí výborní mužové a řečníci, jakých lze pohledat; každý mluví jako kniha.“

„A proč medle nedržíte nic na svatý křest? Či nebyl jste sám pokřtěn? Nevíte, že je křest jedinou branou, kterou musí každý člověk projíti, chce-li býti řádným způsobem spasen? Či zapo-

mněl jste již, čemu jste se učil sám jako dítě ve škole: Kdo uvěří a pokřtěn bude, spasen bude?“

„Pamatuji se jako ve snu, že do mne něco podobného vtloukali; dnes však soudím jinak, a nedivte se, pane děkane, vždyť žijeme v dobách osvícených.“

„To je pěkné osvícení! . . .“

„Odpusťte, pane děkane, víte, že jsem řemeslník, mám doma lidi, nemohu se déle zdržeti a nechci zdržovati ani vás; jsem muž pevných zásad, od kterých neupustím, a marně byste se namáhal poučovati mne o jiném;“ po těch slovech měl se Křemlička k odchodu.

„Ale, pane mistře, nač takový spěch; slýchám od lidí, že z hostince tak brzy nepospícháte, a když jednou za čas přijdete ke mně, nebude snad o chvílenku tak zle. Prosím, posaďte se na malý okamžik, nebudu vám zásad vašich vyvracet, a chci jen ještě podotknouti, že sv. křest udělujeme vždy a každému zdarma; pouze od zápisu do matrik platí se nepatrný poplatek na výživu pánů kaplanů. Ostatně nedáte-li za ten zápis nic, nebudeme jej od vás vymáhati mocí.“

„Však byste také málo pořídili!“

„Nechme toho, mistře; jelikož zde máte — pokud vím — už dvě děti pokřtěny, učiním zápis do matriky sám zdarma, jen mi ještě povězte, kdy dítě se narodilo.“

„Dnes týden.“

„A které jméno křestní chcete mu dáti?“

„Lassalle.“ *)

„Jakže? Lassalle? Což nejste, pane mistře, při zdravých smyslech? Vždyť to není jméno

*) Čti: Lasal.

žádného svatého, nýbrž jméno žida, neznaboha, největšího socialního demokrata.“

„Ovšem, že je to jméno největšího socialního demokrata, našeho apoštola, ba našeho spasitele, jak jej s úctou nazývá dělnictvo, neboť pouze on, vlastně jeho vznešené zásady a návrhy přinesou nám, ode všech opuštěným a utlačovaným pracovníkům, jistou pomoc a vykoupení z poroby. Nikdo jiný nežli on první ujal se nas otroků proti bohatým vydřiduchům“

„Podivuji se velice tomu, pane mistře, co pravíte. Jste snad také členem zdejšího spolku socialních demokratů?“

„Ovšem, a už přes dvě léta.“

„Pane, znáte ten spolek jeho podstatu, zásady a cíle?“

„Toť se ví, a jak důkladně. Cílem spolku je — abych mluvil krátce — nás ubohé maloživnostníky a řemeslníky vyprostiti z dosavadního otroctví a dopomoci nám v lidské společnosti k těm právům, jež nám drze odpírají nadutí boháči, kteří dobře žijí a po celý rok jen lenoší.“

„Jiný cíl toho spolku není v m znám?“

„Nikoli,“ odpovídá jaksí rozpačité Křemlička.

„Tak vám to povím opět krátce já. Spolek socialně demokratický je sdružení, jež má ještě zcela jiné cíle, než které jste uvedl sám Socialní demokraté hlásají ďábelskou zášť proti křesťanství, šíří bezbožnost, jelikož popírají jsoucnost Boží, nesmrtelnost duše, nebe, peklo, zkratka, život za hrobem. Nižším vrstvám lidu vytrhují ze srdce víru a důvěru v Boha i v jeho svatou Prozřetelnost, činí lid nespokojeným, štvou proti třídám majetným, slovem, jsou to rebellové nejen proti Bohu a církvi, nýbrž i proti trůnům, proti každé vrchnosti světské a chtějí způsobiti pře-

vrat stávajícího řádu společenského. K tomuto převratu nabádají systematicky vždy a všude, a dojde-li ke stávkám a výtržnostem, pak vezmou sami chytře do zaječích a nechají nespokojence na pospas trestající spravedlnosti.“

„To račte býti, pane děkane, o nás i o našich vůdcích velmi špatně zpraven. Co jste mluvil, jest samá lež a utrhání na cti!“

„Myslíte to do opravdy? Možno, že nejste ještě do všech tajností socialní demokracie zasvěcen; vaši předáci drží opatrně lecos za zuby a nesdělují se o všecko s vámi. Ale ve velkých městech, zejména v Praze, hlásají mnou dříve uvedené zásady zcela nepokrytě. Vezměte jen do ruky rozličné jejich noviny, jako jsou: Červánky, Kovo-
dělník, Záře, Světlo, a co já vím, jak se všecky jmenují, a uvidíte to tam černé na bílém. Či snad listů těch nečítáte? Mohl bych vám několika čísly, jež mi občas zasílají na ukázkou, posloužiti; z nich byste poznal nad slunce jasněji...“

„Odpusťte, pane děkane, že vás přerušuji,“ vpadl mu do řeči mistr Křemlička, „co kde v nějakém plátku se vytiskne, není čisté evangelium naší strany, nýbrž všelijak zpotvořené. Věřte však, pane děkane, že takových zásad nehlásá v našem spolku nikdo a nikdy.“

„Netvrdím nikterak,“ namítal klidně děkan Musil, „že by někdo v našem katolickém městě se odvážil podobným zásadám a naukám veřejně učiti, a opakuji opět, že vaši předáci drží opatrně lecos za zuby, co jinde již hlásají nepokrytě.“

Křemlička byl jako na trní, nevěda, co na to říci.

„Ale poslyšte, pane mistře,“ doložil po chvíli velebný kněz, „je-li účelem vašeho socialně-demo-

kratického spolku zlepšení hmotných poměrů řemeslnictva a dělnictva, jak tvrdíte, řekněte mi, ale upřímně, dodělal jste se za tu dobu, co jste členem spolku, nějakého zlepšení svého stavu? Pochybuji o tom již z té příčiny, že zdráháte se zaplatit i nepatrný, u nás obvyklý poplatek za zápis dítky vašeho do matriky. Zdá se mi tudíž právem, že se vám asi valně nedaří.“

„Ovšem, že se mi vede špatně,“ potakal mistr Křemlička, „leč proto právě přistoupil jsem ke spolku. Stojím na pokraji zoufalství; mám živiti ženu, děti, platiti daně a úroky a nemám skoro do čeho píchnout, někdy téměř žádnou práci, žádný výdělek; jen tu a tam nějakou správkou, podrážkou, podpatky. Věřte mi, pane děkane, že si přeji ze srdce, aby to už brzy prasklo; čím dříve, tím lépe.“

„A co tím, mistře, získáte, když to praskne?“

„Zlepšení svých nesnesitelných poměrů!“

„Zlepšení — vašich poměrů?“ diví se děkan Musil. „Ó, jak se mýlíte, milý Křemličko! Nepopírám, že svým časem dostanou se v některém státě k veslu socialní demokraté — u nás tak brzy to nebude — opětují, že snad v některém státě dostanou se i k veslu vládnímu, budou pánovati, někteří snad budou i loupiti, páliť, ničiti vše, co jim přijde pod ruku; ale dříve nebo pozděj budou přemoženi, a pak budou poslední věci horší prvních. Tomu učí historie člověčenstva. Ostatně musím vám, pane mistře, říci bez obalu, že svůj nynější stav neblahý zavinil jste vy sám!“

„Jakže? Co to pravíte? Já že jsem to zavinil? Já?“ bránil se Křemlička. „Pane děkane, kdybych nevěděl...“

„Nechte mne jen domluvit,“ vpadl mu do

řeči děkan Musil, „a mějte trochu strpení. Nepopírám, že by měl stát ve prospěch maloživnostníků učiniti mnohem více, nežli činí, že by zadáváním rozličných prací měl jim přicházeti ochotně vstříc v mnohé příčině a proti velkokapitálu horlivě jich se ujímati. To vyznávám bez ohrádky; nicméně věčně pravdivým zůstane též staré přísloví: „Každý svého štěstí strůjce,“ nebo: „Jak si kdo ustele, tak si lehne.“ A přísloví to splnilo se i na vás. Mně, jakožto svému správci duchovnímu, nesmíte vykládati ve zlé, mluvím-li k vám upřímně, od srdce. Kdokoli se žení, bere na se velké břímě a drahně povinností, jichž dosahu nelze mu z počátku ani postihnouti. Stav manželský ukládá četná sebezapírání, odříkání, starosti, oběti, o nichž stav mládenecký nemá ani potuchy. Ženění — života změnění. A přes to vše mnozí tak lehkovážně a bez rozvahy vstupují ve stav manželský. Kvapné ženění — dlouhé želení. Nastanou-li po čase rozličné nesnáze, přikvačí-li nehody, nemoci, zaklepe-li nedostatek na dvěře, pak slyšíme nářky a žaloby na nešťastný osud, jenž toho kterého postihl. K tomu druží se žehrání na štěstí jiných a na necitelnost majetnějších tříd, jež chudšasa ihned náležitě se neujímají, ho nepodporují a o nápravu stavu jeho se nestarají. A přece měl by každý nahlédnouti především do sebe a ptáti se upřímně: „Nejsem vším tím vinen já sám?“ Smělý jest ten, kdo se dvěma se bije; ale smělejší, kdo se žení, nic nemaje. Pamatuji se, jakoby to bylo dnes, když jste před šesti lety přišel sem ke mně o ohlášky. Nezrazoval jsem vás jako přítel upřímný, abyste do toho těžkého stavu tak nespěchal, abyste nějakou dobu hospodařil se svou staříčkou matkou a teprve, až seženete trochu jistých zákazníků, poněkud se opěříte a

budoucnost si zabezpečíte, abyste hledal nevěsty, která by i nějaké věno vám přinesla jež bylo by vaším útočištěm v letech zlých? Nedbal jste tehdy mých slov; několik stovek z přínosu ženina rozhodil jste ihned na lepší nábytek v domácnosti, na velkou výkladní skříň a jiné snad zbytečné věci; peníze se rozkutálely brzy. Ač na práci stačil jste dobře sám s učníkem. přibral jste si hned tovaryše, kterého jste musil živit a platit, a sám nedělal jste nic, nebo pramálo. A nejen že jste nic nedělal a tudíž ničeho sám nevydělal, býval jste denně již dopoledne v hostinci a večer opět, místo abyste sám pracoval a ku práci jiných bedlivě dohlížel. Ký div, že se vám zákazníci rozutekli a že dnes již jen příštípujete...”

„Pane děkane, nač to vaše dlouhé kázání? Proto jsem nepřišel k vám, bych poslouchal vaše urážky...”

„Pane mistře, jen ještě malé strpení a jsem hned u konce. Není mým obyčejem někoho zúmyslně urážeti, nýbrž že jste mým bývalým žákem a osadníkem, chtěl jsem vám pouze vyložití, co nezřídka zaviňuje bídu nejednoho řemeslníka; a pak bych vás rád, od srdce rád zachránil.“

„To je něco jiného, pak si dám ovšem lecos líbit,“ vpadl rychle do řeči Křemlička. „Leč podotýkám hned, že mne nezachráníte žádným kázáním, nýbrž jedině penězi. Dáte li mi alespoň tolik, abych zaplatil směnky koželuhu Mikšovi, pak jsem zachráněn.“

„To by byla pomoc jen okamžitá, nikoli trvalá; za rok byl byste opět tam, kde jste dnes. Mně jde především o to, abyste poznal pravou příčinu vaší dnešní mizerie a pak...”

„Tu znám, pane děkane, lépe než kdo jiný,“ ujal se opět slova pan mistr. „Neblahý stav nás

maloživnostníků zavinil velkokapitál a nestejně rozdělení majetku.“

„Na tom je sice hodně pravdy, ale pravá příčina vězí jinde,“ podotkl děkan Musil.

„A kde tedy?“

„Spočítejte, až přijdete domů, oč vás připravili za rok nesvědomití tovaryši...“

„Ti lumpové nadělali mi věru škody až dost!“ dotvrzoval mistr Potěh.

„Spočítejte pak jen tak přibližně, co jste za rok nechal peněz v hostincích, co jste času zbytečně prozahálel...“

„Což řemeslník není člověk jako každý jiný?“ durdil se Křemlička. „Což našinec nesmí si vypít několik sklenic piva a snísti nějaký ten párek se křenem nebo guláš? Což pak jen boháč smí lenořit a hodovat, a my řemeslníci máme od úsvitu až pozdě do noci jen rasovat o černém chlebě, bramborech a vodě? Tomu otroctví našemu musí už býti jednou konec. Rovnost svoboda, bratrství! Toto heslo napsali jsme si na prapor náš, s tím heslem dáme se do boje na život a na smrt s velkokapitálem, s peněžníky a boháči. Prapor ten rozvineme brzy, třeba i na ssutinách paláců našich tyranů.“

„Jen se mírněte trochu, pane mistře,“ chlácholil mluvčího děkan Musil, „vždyť vypadáte, jako byste již s praporem vaším v ruce chtěl hnáti útokem. Nechte mne přece domluvit!“

„A nač, pane děkane? Naše mínění jsou tak rozdílna od sebe jako oheň a voda; ta se nikdy nespřátelí.“

„A přece dosti často oheň s vodou tvoří páru, a čím by byl dnes svět bez páry? Pouze z jednoho bludu chtěl bych vás dnes ještě vyvésti;

mám na mysli z hesla vašeho — rovnost. Tím míníte rovnost stavu, že?”

„Ovšem; všichni jsme potomci Adamovi a tudíž jeden druhému roven. Adam nenarodil se ani s titulem šlechtickým, ani s velkým panstvím, v zemských deskách zapsaným. Proto odhazujeme všecky titule jako nepotřebnou, zbytečnou veteš, a statky pozemské chceme stejnoměrně rozdělit mezi všecko lidstvo.“

„Je sice pravda, že jsme všichni potomci Adamovi,“ přisvědčil děkan Musil, „ale proto přece nejsou všichni lidé sobě rovni a stejní.“

„To bych rád věděl proč?”

„Tak slyšte: někteří lidé se rodí s výbornými schopnostmi, mají bystrý rozum, jasný úsudek, dobrou pamět, zkrátka, pěkné vlohy ke studiím, a proto z nich bývají učenci všeho druhu, profesoři, učitelové, právníci, lékař, kněží, úředníci atd. Jiní naopak mají duševní vlohy skrovné, nehodí se ke studiím, spíše k řemeslu nebo k obchodu. Jedni těší se z pevného zdraví, druzí jsou tělesně slabí, choří, ano i mrzáci. Z toho zřejmo, že vaše horování pro rovnost všech lidí na světě nemá právního podkladu. Či myslíte opravdu, že všichni ti nestejně nadaní, nestejně schopní a rozdílně vyvinutí lidé mohou činiti stejný nárok na lidskou společnost, mohou si osobovati tatáž práva? Může člověk slepý, hluchý, chromý a jinak tělesně chorý soupeřiti s člověkem úplně zdravým a silným? Smí chudý duchem domáhati se téhož postavení ve světě jako člověk všestranně nadaný a vynikající? Co tomu říkáte? Že jsme stejného mínění, vidíte?”

Mistr Křemlička rozpačitě mlčí, načež děkan Musil pokračuje:

„Lidé nejsou jen přirozeností svou nerovni a nestejni, nýbrž i svobodnou vůlí svou. Znáte přece sám lidi velmi pilné, pracovité, od rána do noci činné, kteří neúpornou prací svou dodělali se značného jmění; a znáte zajisté i lenochy, špatné pracovníky, kteří vydělávají málo nebo pranic. Jedni nejen že pilně pracují a vydělávají, nýbrž i šetří, ukládají si úspory, kdežto druzí vše, co vyzískají, prolíjí hrdlem, projedí nebo prohrávají v kartech. A tu byste chtěl snad tvrditi, že lenoch a marnotratník stojí na roveň člověku pilnému a spořivému? Či domníváte se, že je povinností člověka šetrného, aby za léta nastrádané jmění své rozdělil s kterýmkoli trhanem, jenž mu právě přijde do cesty, a to pouze z toho důvodu, aby ve světě panovala rovnost majetková? Udělal byste to vy sám?“

„Toť se ví že ne!“

„A přece ti všelijací lenoši a outratové volají stále: ‚Rovnost!‘ Patrně tudíž, pane mistře, že rovnosti, o jaké sní a již žádá sociální demokracie, na světě není a nikdy dosažena býti nemůže. Před Bohem pouze jsme si všichni rovni, boháč i chudás, král i žebrák, šlechtic i prostý řemeslník. Ano od králů, knížat a boháčů bude jednou Bůh žádati přísný počet z vladařství jejich, mnohem přísnější nežli od chudásů a lidí prostých, dělníků a řemeslníků. Kristus, mluvě o boháčích, pravil, že s tíží vejde některý z nich do království nebeského, kdežto chudým království Boží přímo slibuje, ba z lásky k chudině sám v chudobě se narodil a žil. Pohříchu odmítají sociální demokraté tuto milou útěchu, jelikož jsoucnost Boží, život za hrobem, odměnu i trest na věčnosti drze popírají. Co zatím křesťanský chudás do úmoru pracuje, trpělivě strádá a se těší odplatou

na věčnosti, volají socialní demokraté: My o budoucí život nestojíme, však přítomný si raděj' osladíme!“

„Ano, toť i heslem mým, pane děkane, přes všechny vaše dnešní výklady. Velikou otázku sociální nerozřeší nikdo sliby a jablky těšínskými, nýbrž skutky.“

„Ovšem že skutky, ale skutky a prostředky, jakéž skýtá křesťanství a naše svatá církev; jenom církev katolická rozřeší palčivou otázku sociální, a možno, že vy, pane mistře, o pravdě mého tvrzení se přesvědčíte sám na sobě, a to dosti brzy.“

Když byl děkan Musil řekl svému osadníku, že pokřtí novorozeně jeho na jméno Method, jenž o rozvoj církve křesťanské v Čechách měl zásluhy veliké, a když mu vložil na srdce, aby na praporek svůj místo Lassalla napsal jméno Method, povstal mistr Křemlička a poroučel se svému duchovnímu správci, děkuje mu na rozchodnou dosti jizlivě za všechna spasitelná napomenutí.

Děkan Musil pohlížel chvíli smutně za odcházejícím, načež pravil tiše pro sebe: „Bojím se věru o toho člověka! Pouze neštěstím a zvláštní milostí Boží může býti ještě zachráněn, lze-li vůbec o záchraně jeho ještě mluvit.“

II.

Čeho se děkan Musil obával, stalo se dříve, nežli by se byl kdo nadál.

Mistr Potěh šel z děkanství rovnou cestou do hospody k „Zelenému stromu“ na Malém náměstí mezi své soudruhy, jimž za častých přípitků nově narozenému Lassalkovi a stálého smíchu vyprávěl celou rozmluvu na děkanství. — Asi po

třech měsících poslala si nemocná žena Křemličková pro děkana Musila, aby jí neodepřel té lásky a sám ji svatými svátostmi zaopatřil. Bída, trampoty všeho druhu a nemoc uvrhly ji na lože, z něhož neměla již více povstati. Těžce loučila se s tímto světem; budoucnost tří její nedospělých dětí tížila ji na prsou jako balvan. Věno její rozběhlo se hned prvním rokem; kde co měla cennějšího, propadlo v zastavárně, jelikož nebylo peněz na výplatu zástav; i lepší nábytek rozprodán pod rukou, ovšem lacino. Muž prodléval více v hospodě nežli doma — co čeká ubohá její robátka?

Když velebný kněz těžce nemocnou svatými svátostmi na dalekou cestu posilnil a jak uměl, potěšil, a na rozchodnou dal ji políbíti sv. kříž, vztáhla k němu Křemličková prosebně ruce a rozplývajíc se v slzách, šeptala: „Veledůstojný otče duchovní! Především děkuji vám za vše, co jste mi od útlého mládí byl kdy prokázal dobrého; bylť jste mým katechetou ve školách obecných i měšťanských, chodívala jsem k vám ke správě Boží, a dnes, kdy se loučím se světem, přišel jste ochotně mne potěšit a posilnit. Zaplať vám to Bůh tam na věčnosti nebeským královstvím! Ani byste nevěřil, jak těžce odtud odcházím, ač jsem měla dráhu života jen samým trním posetu. Zanechávám zde tři ubohé sirotky, bez matky i bez otce. Vždyť víte sám nejlépe, na jaké bezcestí zabloudil můj muž. Prosím vás, a to snažně, nezapomeňte na ně. a především navraťte jim zbloudilého otce, přiveďte ho na cestu pravou Neoslyšte mne, prosím vás pro Boha!“

„Ztište se, paní Křemličková, a vezte, že seč budu, učiním. Ovšem, podaří-li se mi to, nevím,“ tak chlácholil nemocnou děkan Musil.

„I podaří, podaří, jen mi to račte slíbiti, abych neměla tak těžkou poslední hodinku. Kromě naší staré, dobré služky Barušky, která mně v domě oteckém jako dítě odchovala, nemám na světě nikoho, jenž by mi s lící setřel slzy, až ruce mé pozбудou vlády, jenž by mi zatlačil oči ke spánku věčnému, jenž by se mateřsky ujal mých robátek. Křemlička už se po dva dny doma ani neukázal, sedí někde mezi těmi demokraty a láteří na celý svět...“

„Nerozčiluj se, milá dcero,“ těšil ji velebný kněz, „ty ho již zde nepředěláš, ale pros za něj Boha se mnou; snad se nám pak podaří ho získati. Doufej cele, dokud duše v těle!“

Po té rozloučil se s nemocnou, a vtisknuv plačící služce několik zlatáků na stravu pro dítky, odešel. Odpoledne vyzváněl již umíráček Křemličkové hodinku. Křemlička seděl právě u „Zeleného stromu“ v zahrádce s několika svými kumpány, a zaslechnuv tklivý zvonku hlas, zbledl sice na okamžik, když druh vyzvídal na druhu, komu to as vyzvánějí, leč po chvíli zvolal vesele: „I ať je to kdokoli přejme mu ječnou slámu a my se držíme pěnicího džbánu. Naše heslo jest, mažme šišku fest!“

Zastřeme však raději další odporný výjev rouškou neproniknutelnou. Asi za 14 dní po té odešlo i neduživé novorozeňátko za svou matkou na věčnost a bylo tak záhy vyproštěno z dalších útrap, jež snad na ně čekaly.

III.

První květen — svátek dělnický!

Ať pohoda či deštivo, připne si kde který sociálně-demokratický řemeslník na krk červenou

vázanku, na hlavu si narazí černý širák, do ruky vezme hůl, a zastrčiv do dírky knoflíčkové červený karafiát, vykračuje chutě na shromaždiště nebo do schůze, kde bude jednáno o nejpálčivějších otázkách stavu dělného. I dělnice dovedou se zvláště přistojit, aby byly snadno poznány.

V hlavních městech a pak v místech továrních bývá v ten den velmi živo a hlučno; i širší vrstvy lidu účastňují se mnohdy svátku dělnického alespoň jako zvědaví diváci.

Po velkých městech opíčí se i menší města, ano i městečka.

Proto ani město Hr. Kr. nemělo zůstatí pozadu. Ač byly tam pouze tři spolky: živnostenský, řemeslnický a sociálně demokratický, a každý ve skutečnosti měl jen málo členů, přece svorně ujednáno ve spolku sociálně-demokratickém okázalé slavení prvního května. Celkem asi 100 lidí — mezi nimi byla polovina nedospělých výrostků — táhlo z rána s hudbou v čele po náměstí, prošlo třemi pobočnými ulicemi, načež ubíral se průvod na předměstí do zahradní restaurace „u českého lva“. Tam, když trochu navlažili hrdlo pivem, promluvalo několik řečníků, a když hudba ustala hráti, zpívány rozmanité písně, pojídány párky, vuřty a gulaše, a ač bylo dosti chladno, vydrželi tam mnozí až do večera. Někteří, mezi nimi i mistr Křemlička, neměli však ještě dosti a vedli svou až pozdě do noci, přemožení byvše truňkem, přespali venku několik hodin na lavici, a teprve po půlnoci, když citelná zima je rozrazila a opička z nich se trochu vykourila, vrávorali domů. Když pak odpoledne mistr Křemlivka v posteli se probudil a chtěl vstáti, cítil v těle velkou únavu; bolely ho ruce, nohy, záda, krk, zkrátka celé tělo. Jen s velkým namáháním

obrátil se v posteli a po chvíli zase usnul a spal přes celý den, až teprv po důkladném prospání se probudil. Na věži chrámové bila právě dvanáctá hodina v noci. Chtěje vstáti, pocítoval, že včerejší bolesti nepolevily, nýbrž ještě se zhoršily. Nohy a ruce jakoby byly bez vlády, a mimo to v nich cítil zvláštní bodání, píchání, cukání a pálení; pak opět lomcovala celým tělem zima. — A horko a zima střídaly se až do rána. Křemlička sténal bolestí, nadával, křičel, volal služku; ta spala však v zadu s dětmi v kuchyni a neslyšela jeho volání. K ránu trochu usnul a když se probudil, nebylo o nic lépe; za to batolily se kolem postele jeho dvě děti, pětiletá Aninka a tříletý František, a plačky prosily o chléb. „Tati papat!“ volal chlapec. „Tati jíst!“ žebrnilo děvčátko.

„Zavolejte Barušku!“ vzkřikl zlostně otec, a dejte mi pokoj!“

„Baruška šla pryč,“ pravilo děvčátko, „a my máme hlad!“

„Kam pak šla? Nevíš Aninko?“

„Ne.“

„Je to kříž s těmi lidmi; odejdou a nechají zde děti samotny. Jdi Aninko, a zavolej učeníka.“

„Koho?“

„No, našeho Tondy.“

„Ten včera utekl a šel jinam se učit, povídala Baruška.“

„Je to banda; jak povídám, celý svět nestojí za nic, jen to všecko rozmlátit na capart. Achich, achich, to jsou bolesti, ouvé... Uteče kluk, uteče služka, děti nemají co jíst, a já abych tady bez pomoci chcíp... Hrom do toho, jen kdybych mohl vstáti.“ A klel a nadával a láteřil dále.

V tom vkročila do světnice obstarlá služka. „Barčo, kde se tak dlouho touláš?“ zlobil se

mistr. „Doběhni mi rychle do putyky pro půl litru kořalky a dětem dej něco jíst; ať to žid zatím napíše. Ale rychle šupito presto, ať jsi už zde!“

Baruška přistoupí však blíže k posteli a dí: „Kde se toulám? Byla jsem vaším dětem něco vyžebrot, aby neumřely hladu.“ Po těch slovech podala dětem po housce. „Nedbáte-li vy, musím starati se já.“

„No, dobře, dobře, ale teď hajdy pro kořalku.“

„Pro kořalku bez peněz nepůjdu; žid nedal mi včera na dluh ani trochu líhu, když jsem chtěla vaším dětem uvařit něco teplého k obědu, a tak jsme byli živi celý den o chlebě a vodě. Nemáte-li peněz, nepijte, a raději vstaňte a ohlédněte se po práci, abyste něco vydělal. Hodnou paní přivedl jste do hrobu a děti půjdou brzy za ní, nenastane-li u nás brzy obrat. Proto jen rychle vstaňte a chutě do práce; v dílně čekají na vás dvoje podrážky...“

Mistr Křemlička díval se chvíli tupě na služku, jakoby nevěřil svému sluchu, načež počal se v posteli vrtiti tam a sem, pak zasténal a konečně promluvil: „Bože, jak rád bych vstal, ale já nemohu, nemohu; jsem jako zmlácený, všecko mne bolí, strašně bolí. Musíš doběhnout pro doktora Chleboráda; řekni mu, že je mi tuze zle.“

„Pochybuji, že sem půjde; dluhujete mu ještě od loňska, kdy děti stonaly záškrtém, u nebožky paní byl asi desetkrát a také nedostal ani krejcaru. Říkáte-li, že řemeslník jest hoden své mzdy, pak nezapomínejte, že ani lékař nemůže býti živ jen vzduchem.“

„I mlč, a nech toho klábosení; mnoho řečí

padá na prsa. Snad přece víš, že chudým lidem musí doktor posloužiti zdarma; tak zní zákon.“

„Ovšem ku práci neschopným a chudým spěchá zajisté každý lidumilný lékař ochotně za pouhé ‚Zaplať Bůh!‘, ale k pijanům, kteří celé dny sedí v hospodě a vše krkem prolejí, to nevím, je-li na to zákon nějaký a musí-li v takovém případě býti doktor každému po vůli.“

„Tak alespoň sežeň prostěradlo nebo nějaké hadry, namoč je do studené vody, vyždímej trochu a pak mi je ovineš kolem nohou a rukou. Chytil jsem nejspíš revma, to já znám jako každý doktor, a zítra bude zase dobře. Pak mi uvaříš oukrop s česnekem.“

„Studené ovinky vám dám hned, pane mistře, ale se snídáním nevím, jak to bude. Nemám dříví ani uhlí, ani čeho k vaření.“

„Tak dojdeš do našeho spolku k ‚Zelenému stromu‘ pro podporu; řekneš, že členské příspěvky platil jsem vždy řádně, a nyní že jsem nemocen a že žádám o podporu, jež mi právem náleží. Nežli výbor podporu povolí, ať hostinský jako pokladník pošle mi zatím zálohu ze svého. Cestou nakoupíš, čeho potřebuješ Rozumíš!“

Když Baruška dala mistru Křemličkovi studené ovinky, spěchala pro podporu; ale vrátila se s prázdnou; hostinský od ‚Zeleného stromu‘ řekl jí, že členové socialně-demokratického spolku platí příspěvky na agitace, letáky, řečníky, a že nebylo a není spolku toho účelem podporovati onemocnělé členy. Nemocenská pokladna že je při spolku živnostenském; tam abyste se obrátil, jste-li dosud členem spolku tohoto; po případě abyste se obrátil ke křesťanskému spolku svatého Vincence, jehož jednatelem a pokladníkem je místní pan děkan.

„Ať m' jde na kolo s takovou radou!“ zvolal zlostně mistr Křemlička, a prskaje vztekem kolem sebe, doložil po chvíli: „Nejdříve mne vylákal ze spolku živnostenského, a teď mne tam odkazuje. Příspěvky brát uměl, a teď mi radí, abych šel žebrat na děkanství. Holota! Počkej jen, až bude zase schůze, já ti vyperu žaludek. Než bych šel s prosíkem k těm ‚černým‘, raději umru hlady.“

Ale Baruška byla jiného náhledu; když mistr Křemlička poněkud se utišíl a tvářil se, jakoby spal, dovedla děti k sousedce a vytratila se pak tiše na ulici. Cestou zastavila se v kostele na ‚Otčenášek‘ a pak zamířila přímo na děkanství. Děkana Musila zastala v kanceláři samotného a vyjevila mu bez obalu vše, co měla na srdci, a na konec prosila snažně, aby dobročinný spolek svatého Vincence alespoň pro ubohé děti Křemličkovy něco učinil.

Když domluvila, řekl pan děkan: „Předvídal jsem to, že to tak s mistrem Křemličkou skončí. Komu není rady, tomu není pomoci. Zde vezměte zatím 3 zlaté, nakupte čeho nejnutněji třeba; o ostatní se již postarám sám. M strovi nemusíte říkat, kdo vám peníze dal, ani že jste byla zde. Doví se toho beztoho později.“

Po jejím odchodu přecházel děkan Musil chvíli po kanceláři, pak vyndal ze zásuvky u stolu několik lístků, něco na ně napsal, a zazvoniv na kostelníka, dal je roznést po městě.

IV.

„Máme zde, pánové, socialní otázku v malém a pokusme se o to, jak bychom ji rozřešili co nejlépe,“ končil v mimořádné schůzi výborové

spolku sv. Vincence výklad svůj děkan Musil jako svolavatel schůze, vyličiv předem, co se týkalo mistra Křemličky a jeho rodiny.

„Mistr Křemlička je prý zarytý socialní demokrat,“ ujal se po chvíli slova spolkový předseda, rada zemského soudu Tvrdý, „a bude třeba chopiti se věci za pravý konec. Jelikož náš pan děkan je do celé záležitosti nejdůkladněji zasvěcen, žádám ho, aby podal určitý návrh, jak bychom nejjistěji si počínali. Snad by mohl jej sl. výbor splnomocniti, aby jako jednatel spolku jednal ve věci té, uváže náležitě poměry a okolnosti, zcela samostatně po vlastním uznání a nám pak příležitostně v budoucí schůzi podal o tom zprávu.“

„Po mém rozumu,“ namítá děkan Musil, „bude snad v tomto případě záhodno, aby má osobnost jakožto místního správce duchovního zůstala nejdéle v pozadí. Vyložil jsem vám, pánové, stručně zásady Křemličkovy, jak jsem je poznal, když přišel žádat o křest svého novorozeného dítěte, a jak marně jsem se namáhal, abych ho vyvedl z bludu. Soudím právem, aby v tomto případě ujal se první díla pan dr. Chleborád Křemlička onemocněl revmatismem, i osměluji se tudíž prositi pana doktora, aby zítra k němu došel a udělil mu především radu lékařskou. Křemlička nemusí ovšem zvědět, že pana doktora posílá k němu spolek náš. Za své návštěvy sezná pan doktor, čeho rodině té nejvíce je třeba, ač jsem přesvědčen, že má nedostatek na všem. Po té bude tam paní Pavlová, stravovatelka našich chudých, dodávati nutné potravinu. Až se Křemlička vyléčí, bude na nás, zaopatřiti mu práci, aby se mohl uchytit, a na konec mohl by se nešťastníka ujati člen výboru obuvnický mistr p. Fiala, jeho blízký

soused, aby nabídl se mu za společníka a odvedl jej od ‚Zeleného stromu‘, kde mají sídlo socialní demokraté, do zdejšího spolku živnostenského. Po mém mínění,“ končil pan děkan, „jen takto spojenými silami může mistr Křemlička býti zachráněn.“

„Pánové,“ chápal se slova místopředseda spolku, státní návladní Kobrč, „toť hotový operační plán, jež předložil nám pan děkan, a na nás bude, abychom za pomoci Boží k jeho provedení hleděli všichni dle sil svých přispěti. Sam chci se postarati o to, aby měl mistr stálou práci; co nejdříve promluví s naším panem starostou, aby zhotovení obuvi, jež rozdáváme o slavnosti svatomikulášské chudým dětem, bylo z velké části svěřeno Křemličkovi, a protože jsem doslechl, že umí řemeslo dobře, doporučím mistra i svému personálu v úřadě. Tak zrno po zrnu a brzy bude kupa. Podobně mohli byste, pánové, doporučovati Křemličku i vy, každý mezi svými známými.“

Návrh místopředsedův přijat jednomyslně.

„A nyní, pánové, když prvá část programu naší dnešní schůze je vyčerpána,“ ujímá se opět slova děkan Musil, „nebude snad od místa, pohovořiti si ještě chvíli o socialních demokratech a o tom, jak jim čeliti. Socialně-demokratický spolek má u nás sice dosud málo členů a vliv jeho je téměř bezvýznamný, nicméně jako z každého zla, roste i z něho nebezpečí pro budoucnost. Víím, že většina zdejších socialních demokratů nevede si tak výstředně jako Křemlička, a mnozí z nich jsou lidé řádní, jimž jde opravdu o nápravu trudných poměrů dělnictva k chleboďarci, práce a mzdy. Základní řešení socialní otázky ponechati musíme ošvem činitelům jiným; nám jde především o řešení

jednotlivých praktických případů, jež se vyskytnou u nás. Každému z vás, pánové, je na jevě, že příjmy a vydání u mnohých dělníků a řemeslníků nejsou v patřičném poměru; co se vydělá, to se utratí, ano nad to dělají mnozí ještě dluhy. O nemocní-li hlava rodiny na dobu delší nebo nemá-li dostatek práce, již bída s nouzí podávají si tam ruce. I myslím, že jest povinností našeho spolku, aby v takovém případě podal v čas pomocnou ruku nešťastné rodině a dle sil svých pomohl řešiti otázku socialní, jak o to právě chceme se pokusiti u mistra Křemličky.“

„Pochybuji, pánové,“ hlásí se k slovu kupec Hrbek, „že pokus a úmysl náš se zdaří. Mistr Křemlička přijme zajisté vše ochotně, čím ho spolek náš podělí, leč jakmile přestaneme ho podporovati a budeme žádati, aby pracoval, nebude se mu chtíti, jelikož práci odvykl. Otázka socialní, rozpor mezi chudými a boháči, přiostrly se za dnů našich velice; stav dělnický a řemeslnický pohlíží na třídu majetnou s nenávistí a mluví o ní s největší trpkostí. Zlo to zapustilo kořeny příliš hluboko, že prostředky, jež spolek náš má po ruce, nedostačují na to nikterak. Byl jsem asi třikráte přítomen schůzkám zdejších socialních demokratů, vyslechl jejich zásady a dospěl ku přesvědčení, že smír mezi nimi a námi jest nemožný, a že oni očekávají nápravu svých poměrů pouze na rozvalinách dnešní lidské společnosti.“

„V tom se pane Hrbku s vámi nesnáším,“ namítá pan děkan, „a soudím právem, že ani na rozvalinách dnešní lidské společnosti nebude vyrovnán rozpor mezi chudobou a bohatstvím. ‚Chudé vždycky s sebou máte,‘ pravil božský náš učitel Kristus, tak bylo, jest a bude, a rovnost stavů a majetku je bláhovým snem zaslepených blouz-

nivců. Při řešení palčivé otázky socialní jde o něco zcela jiného; nelze toho popřít, že přemnozí boháči, majitelé závodů, jsou příliš sobečtí, lakotní, požívaví, nadutí, a že tyto své nectnosti staví lidu na odiv a tím jaksi přímo je dráždí. Kdyby uvážili boháči, že dle učení naší svaté víry jsou pouze správci svého majetku, a že jim bude jednou počet klásti z toho, jak statků svých užívali ke cti Boží a ve prospěch trpícího bližního, kdyby vše to měli na paměti a dle toho se chovali a jednali, zlomili by rázem dnešní otázce socialní alespoň její ostří. Tím by ovšem otázka socialní nebyla ještě rozřešena; řešení její závisí nejen na třídě majetné, nýbrž i na nemajetné. Tito právě jsou nespokojeni se svými poměry, ti právě prohlašují sebe za otroky boháčů. I jde především o to, abychom zodpověděli si otázku: Jsou stesky a žaloby lidu dělnického a tříd nemajetných oprávněny?“

„Jsou i nejsou,“ vmísil se v rozhovor starší místní kaplan Žák. „Nekonají-li boháči oproti chudším a nuzným svou povinnost, nutno k dané otázce přisvědčit. Ale zvolati musíme rozhodné ne: jestliže chudí a potřební, zkrátka pracující třída činí na lidskou společnost nesmyslné požadavky a domáhá se práv, jež nemají podkladu ani v zákoně přirozeném ani ve zjeveném. Nikdo přece nepopře, že je rozdíl mezi zedníkem a stavitelem, mezi kancelářským písařem a státním návladním, mezi učitelem a ministrem vyučování, a nikdo, kdo nepominul se s rozumem, nebude tvrditi, že zedník, stavitel, písař, státní návladní, učitel a ministr mají stejný nárok na lidskou společnost, stejná práva, slovem, že ve světě jsou si zcela rovni.“

„Rovnost, rovnost!“ vpadá mu do řeči ob

chodník Hrbek, „toť právě je hlavním bodem učení socialních demokratů; to stále mají na jazyku, o tom deklamují celé dni, ano jejich předním heslem jest: ‚rovnost všech!‘ Jsem muž z lidu a přiznávám se upřímně, že se mně to heslo dosti zamlouvá.“

„Ale toto heslo nemá smyslu ani oprávnění!“ vykládá zase pan děkan; „totéž tvrdil mi před časem mistr Křemlička, když přišel žádat o křest svého novorozenátka. Vysvětloval mi, že jsme všichni potomci Adamovi a tudíž jeden druhému roveň. Adam prý se nenarodil ani s titulem šlechtickým, ani s velkým panstvím; proto prý odhazují socialní demokraté všechny tituly jako zbytečnou veteš a statky pozemské chtějí stejnoměrně rozdělit mezi lidstvo.“ Když byl po té pan děkan lichost hesla: rovnost, vyložil, obrátil se k obchodníkovi Hrbkovi a tázal se ho: „Řekněte mi, pane Hrbku, bez obalu, zdali byste své jmění, jež po léta jste si svou šetrností a pilností nastrádal, rozdělil se kterýmkoli člověkem, jenž by vám přišel do cesty, pouze z toho důvodu, aby ve světě panovala rovnost majetková, protože člověk ten z plna hrdla křičí: Rovnost, rovnost?!“

„Zdá se mi a se mnou mnohým jiným,“ hlásí se k slovu truhlář Ponec, „že s otázkou socialní provádí se mnoho švindlu, že otázka ta byla leckde chytře vyvolána tak zvanými agitátory, jimž v kalné vodě nejlépe se to loví, a pak jistými časopisy. První nechtějí pracovati leda hubou, druzí chtějí si pojistiti jistý druh čtenářstva a odběratelstva. Otázka socialní dotýká se u nás především tovaryšů a mistrů. Utiskovaný je tovaryš, a vydřiduch jeho mistr. Podíváme-li se však věci na kloub, shledáme, že příčinou neblahých poměrů při většině řemesel jsou pomocníci sami. Provo-

zuji řemeslo samostatně již na dvacet let a mám tudíž hojně zkušeností. Podotýkám předem, že mám často o řádného chasníka nouzi a dostanu-li nějakého, který umí řemeslo, hledím všemožně, abych si ho udržel. Tu pak musím jednati s ním jako s máslem, a nezřídka mi připadá na mysl, že on je vlastně pánem a já závisím na jeho milosti, zejména nahrne-li se trochu práce. Kdybych se opovážil některému něco vytknouti, již mi vyhrožuje, že s tím praští a půjde o dům dále. A jak dovedou sekýrovat mou manželku, co se týče stravy; snídaně, posnídanka, oběd, svačina, večere, a všeho aby byla hojnost; nejlepší kousky masa jim předkládá a sama obírá kosti. Mimo to, jakmile tovaryši pozorují, že se nahrnulo trochu díla, nebo že jsem převzal větší práci, kterou nemohu provésti bez pomocníků v čas ujednaný, ihned žádají za zvýšení mzdy, že prý za ten mizerný plat déle dřítí se nebudou.“

„Pan mistr Ponec vyložil právě stesky své, jež měl jsem rovněž na srdci a na jazyku,“ promluvil řeznický mistr Vintera, „a směl-li bych k tomu něco dodat, uvedl bych ještě drzost a surovost mnohých tovaryšů. My řezníci jsme vždy trochu drsnější než jiní lidé, leč dnešní pomocníci naši svou hrubostí a surovostí takřka se vynášejí nad jiné, což je zjevem velice smutným. A pak, co ti mladší lidé dovedou utratit! Pijí a kouří celý den, zejména večer. Mimo to každý musí míti děvče, lásku, a tu vodí k tanečním zábavám, do koncertů, co chvíli překvapí ji nějakým dárkem: k narozeninám, jmeninám, k sv. Mikuláši, k Ježíšku a co já vím, kdy ještě. A když s ní po několik let všecku mzdu pilně utrácel, vezme si ji za ženu; několik stovek nevěstiniých praskne na svatební výlohy a na zařízení vlastní domácnosti.

Zbude-li jim ještě něco, pomýšlí nezkušený, mladý muž na to, aby co nejdříve „udělal se pro sebe“. Najme si krám, nakoupí za laciný peníz trochu ledajakého zboží, vysekává kus 14 dní i déle, až mu zapáchne, a za půl léta je takový nerozumec hotov; pak je rád, vezmu-li ho zase za tovaryše. Dříve měl starost jen o sebe, potom přiletí k nim každý rok vrána, a muž sotva třicetiletý má sháněti živobytí pro 4—5 krků. A při tom chce sám žíti a všeho plnou měrou si dopřáti, jak bývalo u něho zvykem za svobodna. Protože týdenní mzda jeho na to nestačí, podvádí, kde a jak může, krade, a je-li propuštěn z práce a nedovede-li si brzy najíti jinou, pak nezbývá ženě, než aby šla s dětmi žebrot, co zatím muž faci-ruje a láteří zle na lidskou společnost, na necitelné boháče, nerovnost majetku, zkrátka, na celý svět. Má-li hubu jako meč, přijme ho někde spolek socialních demokratů za agitátora a z každého nově získaného člena dává mu nějakou provisi. A mladý muž ten je pro řemeslo již ztracen; láká k sobě jiné, vštěpuje jim nesmyslné zásady, probouzí v nich nespokojenost, ano vybízí přímo ke stávce a jiným nepřístojnostem.“

Na konec hlásí se k slovu továrník Černý:

„Pánové, říkají o mně, že jsem lidamil a přítel dělnictva. Netajím se tím, že, kde mohu, rád pomohu a že přeji lidu dělnému. Byl jsem sám po mnohá léta dělníkem v rozličných zemích, prošel kus světa a znám předobře strážně. Ale přes to vše se mi mnohé věci při našem dělnictvu nelíbí a ty jim častěji vytýkám, ať v dílně, ať veřejně ve schůzích nebo v místních novinách. I chci nyní stručně zopakovati, co již bylo pověděno, nebo poukázati na leccos, čeho nebylo

dosud vzpomenuto. Za první hlavní hřích lidu dělného pokládám *požívatost*. Přemnozí naši řemeslníci a dělníci nedovedou si ničeho odepřítí; denně chtějí seděti v hostinci, denně vykouriti několik doutníků, denně chtějí míti něco lepšího na zub. Kdo by nepřál svědomitému pracovníku kousek masa a sklenici piva? Ale 4—5 sklenic, 3—5 doutníků, sardinky, ruské rybičky, vlaský salát a jiná dráždidla nesluší se pro člověka, který je odkázán na výdělek rukou svých. Toho si mohou dopřáti jen boháči; ale ti nedělají to z pravidla dlouho, pokazí si důkladně žaludek a pak, i kdyby nechtěli, musí uložit si půst a zříci se takových zbytečných požitků. Druhým hříchem je *přepych* v oděvu. Rád vidím, dbá-li mladík na sebe, chodí-li čistě oblečen; ale nosí-li o nedělích a svátcích šat z drahé látky, že místodržitel nemůže míti obleku lepšího, nebo přijde-li mi dokonce dne všedního do dílny s naškrobenou košilí, s manžetami a zlatými knoflíčky v náprsence, pak jsem všecek podrážděn a takového, nedá-li si říci, nestrpím u sebe ani měsíc, i kdyby bylo práce, Bůh ví co. Třetím hříchem jest *lehkomyslnost*. Byl jsem také mladým dělníkem, a to ve velkých městech, kde byla příležitost k utrácení větší nežli je zde u nás. Rád jsem si zahrál v kuželky na kulečnicku, ale v karty o peníze nehrál jsem nikdy. A utratil-li jsem někdy při zvláštní příležitosti 2—3 zlaté, šetřil jsem pak po několik měsíců, aby spořitelní knížka má neutrpěla újmy. A teprve když jsem ve světě nabyt hojně zkušeností a nastřádal si přes 1000 zl., najal jsem si zde malou dílnu a s jedním tovaryšem začal jsem zhotovovati nástroje hudební. A teprv, když jsem seznal, že to půjde, že užívám nejen sebe, ale i ženu a děti, hledal jsem si družku života. A nezmeškal.

jsem praně svou pozdní ženitbou; dnes mám 7 kluků a starostí s nimi až dost. A když mi Bůh požehnal nejen na dětech, nýbrž i v závodě, že jsem byl nucen stále jej zvětšovati, ano když jsem si dopomohl k vlastnímu bydlu, zůstal jsem věren prostému způsobu života. Ba, čím více přibývalo mi jmění, tím více jsem šetřil a počítal, ne, abych mamonil, nýbrž aby mi zbylo na skutky lidumilné. Již před 20 lety zřídil jsem zde nemocenskou pokladnu pro své dělnictvo a jmění její ze zisku závodu stále doplňuji aby nikdy až na dno nevyschla. Pro svobodné dělníky vystavěl jsem vzadu při domku křídlo a v něm zřídil byty, společnou jídelnu a zjednal jim starší osobu za kuchařku, aby stravování měli lepší a levnější. A přes to vše upadl jsem v nemilost u zdejších socialistů; že navádím své dělníky ke spořádanému životu, k šetrnosti, že netrpím zhýralých pijanů ani karbaníků v domě svém, jsem prý americký otrokář, plantážník a kde já vím, jakými tituly mne ještě obmyslili. Že varuji nezkušeného, mladého dělníka před předčasným sňatkem, jsem proto ztemnělý zpátečník. Nemohu však jinak: požívavost, přepych, lehkomyšlné utrácení peněz, nerozvážné ženění kladu mezi hlavní chyby našeho dělnictva.“

„Měl jsem vás, pane továrníku, vždy za muže svobodomyšlného,“ vpadá mu do řeči kupec Hrbek, „ale překážení sňatku pokládám nejen za nesvobodomyšlné, nýbrž přímo za nelidské. Což neustanovil Bůh manželství pro všechny? Či jen boháči a majetní . . .“

„Odpusťte, pane Hrbku,“ přerušuje řečníka děkan Musil, „odpusťte, že nedám vám domluviti; chci předejítí falešným vývodům, jež byste z ne-

pravých předvěti učinil. Pravda jest, že Bůh ustanovil manželství již v ráji, hříchem že bylo porušeno a Kristem zase posvěceno a povýšeno na svátost. Ale z toho neplyne nutně, že by všichni lidé musili se ženiti, zejména neplyne z toho, že lidé mladí, nezkušení mají do stavu manželského, abych tak řekl, střemhlav skákati. Nejednen nehodí se pro stav ten pro nevyspělost nebo churavost tělesnou, jiný proto, že sotva sám tím světem se protluče; ten má zase mnoho potřeb a nedovede si ničeho odepřít, onen pak, uváživ vše zrale, dává stavu panickému přednost před manželským z příčin ještě jiných. Bojí se oběti, již bylo by mu přinést, strachuje se strádání, nemocí v rodině, starostí o děti a co vše jiné přináší s sebou stav manželský. Jak mnozí po roce nebo snad ještě dříve vrátili by se rádi ve svůj bývalý stav mládenecký.“

„S tím snáším se zcela,“ ujímá se slova obchodník Hrbek, „že po letech mnohý by rád se zhostil manželského kříže; znám však také mnohé, kteří trpce si stěžují, že zůstali svobodnými; znám staré, bezdětné manžely, kteří nařikají na svou opuštěnost, že nemají, kdo by jim nyní posloužil a jednou k věčnému spánku oči zatlačil.“

„A já zase znám na sta staříckých rodičů,“ vpadá mu do řeči soudní rada Tvrdý; „kteří dovolávají se naší ochrany proti bezcitným, surovým svým dětem, které jim odpírají trochu toho jídla, jež si byli písemně vymínili, odevzdávající dětem všecken statek svůj. Jsem člověk otužilý a mnohým trapným výstupům v úřadě zvyklý, ale věřte mi, že nejednou vloudí se mi slza do očí, musím-li slyšeti ty hrozné nářky a žaloby usouzených výminkářů na vlastní krev.“

„Ano, pánové,“ končil p. děkan, „každé světlo

má svůj stín a někde bývá stínu až přes příliš, světla pak pramálo. A tak doufám, že jsme dnes dostatečně zodpověděli otázku, zda a pokud jsou stesky lidu dělného a vůbec nemajetných tříd za dnů našich oprávněny čili nic. Seznali jsme, že, kdo chce pracovati poctivě, najde práci vždy a vydělá si alespoň tolik, aby sebe a své uživil a ošatil. Dělník bývá oproti jiným třídám lidu často ještě ve výhodě; jak bídě jsou na tom rozliční písaři v kancelářích, kteří denně 8 hodin, a když je třeba, i déle musí se mořiti a při bídě své musí ještě jakýsi nátěr panský zachovávat. Nevycházejí-li dělníci se svou mzdou, nesou vinu toho často sami, poněvadž příjmy řádně si nerozdělí, domácnost svou dle výdělku si nezařídí a žijí nepřírozeně; pijí nad míru a požívají pokrmů které pranic neživí nebo jen málo.“

„Tak tomu jest skutečně,“ potákal obuvnický mistr Fiala; „šel jsem letos v pondělí velikonoční na schůzi zdejších socialních demokratů, a tam všickni řečníci líčili poměry dělnictva tak křiklavě, že se mi zdálo, jakoby holá bída u celých davů byla již denním hostem. Ale při tom mi neušlo, že při té schůzi seděli všickni řečníci i dělníci při plných litrech, pilně si přihýbali a kde co dobrého v kuchyni „u zeleného stromu“ měli, chutě pojídali. V úterý na to, jak jsem doslechl, kručelo mnohým v břiše, hučelo v hlavě, a zapíjeli tam bídu svou na novo.“

„A kde od piva přejdou ke kořalce,“ ujal se slova předseda Tvrдый, „tam blaho rodinné je podkopáno na vždy. Protože, pánové, již se připozdilo, děkuji vám za účastenství, za mnohé rady a pokyny, za prospěšnou výměnu názorů a prohlašuji dnešní mimořádnou schůzi za skončenou.“

V.

Nemocný Křemlička leží v posteli, hubuje nebo nařiká; po studených ovincích bolesti trochu sice polevily, ale nikoli na dobro. Rozbíhají se mu po těle, jakoby hledaly cestu ven a nemohly jí nalézt. Služka přinesla mu snídani, kávu s houskou, leč ta mu nejela; vypil ji jen proto, aby měl něco v žaludku, který již neúprosně hlásil se k svému právu.

Včera s večerem poslal Barušku pro své známé od „zeleného stromu“, krejčího Haněla, lakýrníka Šimka a zámečníka Hykeše s prosbou, aby ho v nemoci navštívili, ale nepřišel nikdo z nich. Proto je pan mistr všecek mrzutý a nevrlý, láteří znova na celý svět i na nevěrné bratry socialisty, kteří nechtějí se nyní k němu znáti. A když ti, za které nejednou platil řád, s nimiž často popíjel pozdě do noci, k němu se nehlásí, od koho jiného může se nadíti pomoci v zoufalém stavu svém? —

„Věru, že by bylo pro mne nejlépe, kdybych rázem pošel,“ vzdychl si po chvíli zhluboka; „hyl bych alespoň zbaven všech bolestí a trampot, jež na mne ještě čekají . . .“

V tom bylo silně zaklepáno na dvěře, a jimi vchází městský lékař dr. Chleborád. „Doslechl jsem, pane mistře,“ zapřádá příchozí rozmluvu, „že jste onemocněl; dovolte, abych vás trochu prohlédl a vyšetřil vaši chorobu.“

Křemlička pohlíží udiveně na příchozího a nemůže se z překvapení ani vzpamatovati. Teprve po chvíli jme se vypravovati, jak si nastuzením uhnal revma (hostec), jež mu probíhá celým tělem. Po té sňal lékař pomocí služebné pacientu ovinky, prohlédl tělo, proklepal,

napsal recept a obrátiv se ke služce pravil: „Poslouchejte, Baruško: Studené ovinky, jež jste dávala pánovi, budete dávati dále, a to vždy třikrát za sebou, jakmile hodně se zapařily; potom řádně namažte mistrovi tělo na místech, kde cítí bolest nejvíce, mazáním, jež přinesete z lékárny. Mazání budete opakovati vždy po třech hodinách; na noc budete zase třikrát za sebou přikládati studené ovinky. Tak si to zapamatujte: ráno a večer ovinky a mezi dnem vždy po 3. hodinách mazání. A vy, pane mistře nedělejte rámus, bude-li to po mazání trochu štípat. Až půjdu zítra kolem, přijdu se na vás podívat. Zatím buďte s Bohem a cvičte se v trpělivosti!“ —

Po odchodu lékařově, když Baruška trochu poklidila a se přistrojila, tázala se, do které lékárny má jíti pro to mazání.

„Podej mi sem recept!“ řekl Křemlička, a když mu jej podala, slabikoval chvíli neznámé zkratky lékařské na papírku a na konec zvolal: „Na můj účet. Dr. Chleborád. Hm hm, na váš účet, to si dám líbit, pane doktore,“ prohodil mistr uspokojeně, „škoda, že jste mi také něco nepředepsal ne z latinské, ale z vaší domácí kuchyně pro můj prázdný žaludek.“ A poobrátiv se po chvíli k Barušce, dí: „Zde vezmi recept a jdi třeba do lékárny Tobišovy, máš tam blíže a pak je Tobiš lacinější, než Hanzlík. Ať nemá pan doktor se mnou tak velikou výlohu!“

Ale sotva že Baruska došla od postele ke dveřím, zaklepano na ně znovu a do vnitř vešla paní Paulová s košíkem v ruce: „Dej Pán Bůh dobré jitro, mistře Křemličko,“ pozdravila vesele a stavíc košík na stůl dodala, jakoby byla vyslechla vroucí přání mistrovo: „Pan doktor vám předepsal něco proti revmatismu a já vám při-

naším něco pro žaludek.“ A již vyndala z koše hrneček s polévkou, lžící a přistoupivši k posteli vybízela pacienta: „Dejte se do ní hned, dokud nevychladne; je dobrá, mastná, zahřejete se, přijdete do potu, a nemoc povandruje brzy z těla ven.“

Mistr nedal se dlouho pobízeti, a když trochu pojedl, podával hrneček Barušce, aby ostatek dala dětem v kuchyni. Ale paní Paulová mu nedala: „Jen vyjezte to sám, však jsem na děti nezapomněla!“ a vyndala ještě dva hrnečky z košíku a podala je služce řkouc: „To je pro děti a pro vás! Až mistr dojí polévku, podejte mu ještě tento talíř s kaší bramborovou, párkem a chlebem“ a sáhnuvši do košíku do třetice vyndala z něho vrchovatý talíř a skývu chleba. „A nyní půjdu,“ dodala, „mám po městě více nemocných. Až bude snědeno, doneste, Baruško, prázdné nádobí ke mně; však víte, kde bydlím. K večeři pošleme vám v tom zase něco k snědku. Nezapomeňte se pomodliti s dětmi za neznámé dobrodince;“ zvolala, a již byla ze dveří.

Mistr Křemlička byl jako v „Jiříkově vidění“; tu přijde lékař sám nevolán, po něm paní Paulová přinese košík jídla a slíbí, že pošle zase, a pak máme se modliti s dětmi za neznámé dobrodince.

„Což jsou na světě ještě neznámí, šlechetní dobrodinci?“ zašeptal polohlasitě. „Já měl pevně za to, že jedinými dobrodinci na světě jsou vůdcové sociální demokracie“ . . .

„Jo, pane mistře, to jsou čestní dobrodincové,“ propleskla na hlas Baruška, „ale pro sebe, jak včera o tom povídali vedle u hokynářky. Balamutí dělný lid a tyjí z jeho mozolů. Nedělají prý nic, než že jezdí z místa na místo, dají si vyplácet od spolku čestný dar a pak smějí se chutě do vousů

hlupákům, kteří jim šli na lep. Jsou prý to u nás většinou samí vyhnaní studenti a všelijací lumpové a . . .“

„To jsi holka na omylu,“ přerušil ji konečně Křemlička, „Lassalle, dr. Marx, dr. Adler, to nejsou žádní vyhnaní studenti, to jsou mužové vznešených zásad, nezištní obhájcové práva utlačovaných.“

„Který pak z těch, co jste právě jmenoval, je Čech a vlastenec?“

„Lassalle, dr. Max i dr. Adler jsou Němci,“ odvětil mistr.

„Jsem prostá služka a tolik vím ze staré české kroniky, že z Němec k nám nepřišlo nic dobrého. A mimo to jsou prý všickni ti cizáctí vůdcové vaši — židé.“

„A není snad žid člověkem? Často je lepší než mnohý křesťan.“

„Nu ovšem, jako naproti ten putykář Jeiteles, který mi nechtěl svěřiti na dluh ani za pět krejcarů líhu, když jsem chtěla uvařiti vašim dětem trochu polévky. A jak jsem ho prosila, div jsem neklekla před ním na kolena. Ovšem, ovšem, židé cítili vždy s českým lidem, srdce své byli by s ním rozdělili, když z toho koukal zisk. Hodný žid je skoro tak vzácný jako bílá vrána. Židé jsou prý i ve zdejším spolku socialistickém, aby věděli, jak kdo utrácí a u koho bude brzy licitace. Ale víte co, pane mistře, nechme teď židů a jiných vašich dobrodinečků, já přivedu z kuchyně děti a pomodlíme se raději za naše skutečné, ač neznámé dobrodince.“

Co zatím Baruška s dětmi poklekla a modlila se, ležel Křemlička na posteli tiše a zamyšleně hleděl před sebe; chvíli uvažoval o tom, kdo by ti neznámí dobrodincové mohli býti a kdo vlastně

poslal k němu lékaře. Snad to vše činí skrytě jeho bratří socialisté! Ale proč ani jediný se u něho neukáže? Dále mu nešlo nikterak na rozum, co propověděla ta prostá nevzdělaná služka. Nemluvila skutečně jen tak licho, na plano! Po chvíli šeptal zase kousek Otčenáše nebo Zdrávasu s modlícími se, ale nedovedl s nimi se domodlit; myšlenka za myšlenkou táhly mu hlavou, jakoby se honily v kole. Chvillemi loudily se mu do duše vzpomínky z mládí, jak sedě na klíně matčině nebo kleče před křížem na zdi visícím, spínal k nebi ruce a vroucně se modlival; tu zase, jak chodíval s matkou do chrámu Páně na jesličky, ku Božímu hrobu, a jak tehdy bývalo mu blaze u srdce.

A dnes?

Zapomněl skoro modliti se a kostelu se vyhýbá!

Vzpomínal, jak osiřel a nebožka matka s tovaryšem a učeníkem vedla dále řemeslo otcovo, tu a tam posluhovala, paničkám prala, žehlila a tak často s velikou námahou sháněla životní potřeby pro sebe a své dvě děti. A když někdy nebylo práce ani výdělku, jak s dětmi utíkala se k modlitbě, aby Ten nad hvězdami vzbudil jim šlechetné dobrodince.

„A je skutečně nad hvězdami nějaká vyšší bytost?“ hovořil sám s sebou Křemlička.

Naši předáci a vůdcové se tomu sice smějí hlasitě a prohlašují vše za klam a mam, ale pokud se pamatují, neprosili jsme jako děti s nebožkou matkou nikdy dlouho marně. Mimo nadání přišla práce do dílny, a bylo po nouzi. A dněs jsme ani neprosili, a přece přišla nám pomoc. Věru připadá mi to vše jako v pohádce! Tak a jinak rozumoval v duchu nemocný mistr.

Když Baruška s dětmi se domodlila, vyzvídal na ní Křemlička, kdo vlastně ti neznámí dobrodincové jsou, leč nedověděl se ničeho; služka sice tušila, že v tom všem má ruku pan děkan, ale že slíbila mlčeti, nevyslovila nahlas ani této své domněnky.

S večerem přinesla služka paní Pavlové v košíku večeři: pro mistra kousek dušeného masa s brambory a chlebem a pro ostatní hrnek polévky a větší skývu chleba. Pak vyndala ještě ze zástěry šatičky pro obě děti, šátek a zástěru pro Barušku. To bylo radosti a divení! Křemlička vyzvídal na příchozí, kdo ty věci vlastně posílá či platí, leč tázaná odvětila, že ví pouze, že vše pochází od dobrodinců, kteří nechtějí býti jmenováni, a na konec dodala, že chodívá s takovými posilkami po městě dosti často, zejména v zimě.

„Prosím vás,“ vyzvídal dále mistr Křemlička, „není to snad od nějakého spolku? Snad od zdejších socialních demokratů? Ujišťuji vás, že z toho, co mi tajně svěříte, neprozradím ani slova.“

„I co vám napadá, mistře,“ namítá služebná, „slyšel jste už někdy, že socialisté někomu něco dali? Drahý pane, ti jen berou a co vyberou, propijí sami anebo jejich předáci a vůdcové. To je pěkná cháska! Naše paní říkává, kdo k nim se př.druží, že je ztracen pro čas i věčnost.“

„Což pak je nějaká věčnost?“ zabručí Křemlička.

„Nu, snad nemyslíte, mistře, že budete věčně na světě?“

„To bych ani nechtěl. Ale po smrti je všemu konec.“

„U psů a koček a jiných zvířat, ne však u člověka; vždyť máme přece nesmrtelnou duši!“

„O tom pochybuji velice; já dosud ani jediné

duše nesmrtelné nespatrił a co nevidím, v to nevěřím, že jest.“

„Poslouchejte, pane mistře, máte zdravý rozum?“

„Bodejť bych neměl!“

„A vidíte, já jej dosud neviděla a pochybuji o tom velice. Zdá se mi, že se vám to v hlavě skutečně plete. Ale já tu klábosím a doma čeká na mne plno práce,“ dodala po té a měla se k odchodu.

„Prosím, prosím, ještě jen na slovíčko,“ žadonil mistr Křemlička; „nevíte, jak k nám budete dlouho docházet?“

„To věru nevím; zaslechla jsem však v kuchyni, že paní říkala naší kuchařce, aby na vás pamatovala denně s něčím asi tak čtrnáct dní, než budete zdrav a schopen práce. Ale teď již musím domů. Dej vám Pán Bůh dobrou noc!“

„Dejž to Pán Bůh!“ —

Tedy asi čtrnáct dní, než budu zdrav a schopen práce, chtějí nás neznámí dobrodincové živiti, rozumoval opět pro sebe Křemlička. Ale jak bude potom? Jak užívím sebe a děti? povzdechl si zhluboka polohlasitě.

„Jak?“ prohodila Baruška, „jak jinak nežli prací; budete zase pracovati, jako jste kdysi činíval, a sháněti živobytí, jako to dělají jiní páni mistři.“

„Snadno se řekne pracovati, ale pracuj, když díla nebude; nějaký ten příštipek mne nevytrhne.“

„Vedle přístipků a podpatků přijdou podrážky, pak podšíť, pérka i celé boty a půjde to zase, jak to chodívalo zde před lety,“ dodala služka, a po těch slovech odešla do kuchyně, aby uložila děti do postele.

„Že to půjde zase, jak to chodívalo před lety;

nevím, nevím, jestli se kdy uchyťím. Zákazníci snáze se rozprchnou nežli seženou, a proto pochybuji velice, najdou-li mne opět, kteří jindy dílny mé vyhledávali. A pak — dá mi koželuh kůže na dluh? Visím u něho s několika stovkami a divím se, že tuto mou prodlouženou barabinu nedal již dávno na buben," tak a jinak přemítal a uvažoval Křemlíčka pozdě do noci.

VI.

Den po té minul jako předchozí; ráno přišel doktor Chleborád a kromě obyčejného mazání a ovinků nařídil Barušce, aby uvařila mistrovi lipové thé pro pocení, načež potěšiv nemocného, že bude brzy zas dobře, odešel. Pak přinesla služka paní Paulové něco k snědku.

S večerem navštívil Křemlíčku blízký soused a starší počestného cechu obuvnického, mistr Fiala. „Doslechl jsem, kamaráde, že stůněš," s těmi slovy vešel do světnice a přistoupiv k posteli podával Křemlíčkovi pravici. „Nuže, jak se máš?"

Nemocného příchod sousedův zarazil; alespoň nedovedl si ho vysvětliti. Bývali sice před lety s Fialou dobří přátelé, navštěvovali se navzájem, chodívali zpravidla ze spolku živnostenského večer spolu domů a cesty jejich se rozešly teprve, když Křemlíčka přešel k sociálním demokratům. Od té chvíle stýkali se jen někdy, a to ještě náhodou, ano, zdálo se, jako by druh druhu schválně se vyhýbal. Nepřátelství nebylo však mezi nimi žádného.

Proto Křemlíčka, překonav brzy svou rozpačitost, přivítal svého souseda a staršího kolegu upřímně.

Mluveno tam a sem; když došlo na řemeslo,

opakoval nemocný známé žaloby, nářky a stesky na nesnesitelné poměry maloživnostníků, na nedostatek práce, špatné výdělky, na vládu, která jen předpisuje velké daně a o poměry stavu řemeslnického pranic se nestará, na velkokapitál a nerovné rozdělení majetku.

„V mnohém snáším se s tebou, kamaráde, zcela,“ ujal se konečně slova mistr Fiala, „a doznávám nepokrytě, že stát o nás málo dbá, ano, někdy se mi věru zdá, jako by si myslil: pomozte si sami. Také je svatá pravda, že od té doby, co velkokapitál chopil se jednotlivých řemesel a vyrábí zboží po továrnicku, je živnost naše ve psí. Našinec nemůže konkurovat s továrnou, která nakupujíc potřeby ve velkém daleko levněji než my, může výrobky své i levněji prodávati, jelikož pracuje lacinými silami. Tovární dělník dostane týdenní mzdu buď dle počtu hodin pracovních nebo dle akkordu; co dělník jí a jak se živí, o to továrník se nestará. Aby peníze, jež vyplácí v sobotu, se nerozutekly, bývá při továrně z pravidla kantina, kde dělník projí a propije téměř vše předem, co za týden vydělá. Kdybychom my odbývali tovaryše takovou stravou, s jakou musí se spokojiti v kantině, rozutekli by se nám v málo dnech. Ale tam jedí s chutí staré párky i vuřty a jinou ledajakou uzeninu po celý rok a zapíjejí nakyslým pivem nebo kořalkou. A že každému dostane se toho čertova nápoje po libosti, drží se v továrně, jako by tam byli přikováni.“

„Těší mne příteli,“ vpadl mu do řeči Křemlíčka, „že v tom jsi se mnou za jedno, že velkokapitál zničil naše řemeslo a uvedl nás maloživnostníky na pokraj záhuby. Divím se jen tobě, příteli, že se dosud držíš nad vodou; já se již

topím přes rok a teď polykám jako utopenec anděličky.“

„Když před třemi lety zřídila u nás na pražském předměstí židovská firma vídeňská továrnu na obuv,“ vykládá Fiala „nevedlo se mi, kamaráde, věru lépe nežli tobě. Kde kdo spěchal do jejich krámu na velkém náměstí, kde našel velký výběr hotového a na pohled pěkného zboží; mimo to nabízeno zboží to z počátku mnohem levněji nežli mohli jsme je dávatí my řemeslníci. Již tehdy říkal jsem každému: zboží to je na pohled úhledné a skutečně laciné, ale nemá jádra; láce za láci. Ale přes to vše nepochodil jsem ani u svých nejlepších zákazníků; nikdo mi nevěřil a já byl přes rok odkázán jen na správký a nějaké ty podrážky. Kručelo nám tehdy všem v břiše, neboť sám s jedním učeníkem zastal jsem tenkrát zcela dobře všecku práci; z takového výdělku těžko se živobytí protloukalo. Ale po roce počalo se to lepšiti; bývalí zákazníci seznali, že zboží ode mne je sice o málo dražší, ale za to bytelnější nežli dílo z továrny židovské, byť všemi novinami doporučované. Jiní dokonce uznali, že je slušno, aby ten, kdo po celý rok jim přístipkuje a rozbitou obuv spravuje, dělal pro ně i zboží nové, a tak vrátila se ke mně ponenáhlu většina mých zákazníků, ano s nimi přišli i mnozí noví. A dnes nemohu si stěžovati na nedostatek práce; mám dva tovaryše, vyučence, a dva učeníky, a vede se mi, buď Bohu za to chvála, dobře. To však připomínám, že po celé dni ku práci pilně dohlížím a kdy třeba, sám šiji a na dělníky pranic nespolečám. Dílo odvádím vždy přesně, jak bylo ujednáno, a než je odvedu, dobře vše prohlédnu, kde třeba, opravím, aby nebylo žádných výtek. A tak soudím, že dobrý řemeslník

užíví sebe a rodinu i za dnešních poměrů neutěšených, ovšem pilnou prací, přičinlivostí a šetrností; nářky na špatné časy, zahálkou, vysezováním v hospodách, hubováním ve spolcích nedocílíme ničeho. A proto musíš, milý Václave, jakmile se vystůněš, chopiti se chutě práce; s chutí do toho a půl je hotovo. Řemeslo umíš dobře, jako málo kdo.“

„Rád bych dělal, jen budu-li míti co,“ hovoří stísněným hlasem Křemlička; „a pak, kde vezmu na kůži a jiné potřeby? Peněz nemám ani úvěru.“

„Postarám se ti o obé; protože nyní přes léto míním pustiti jednoho tovaryše, přenechával bych ti nadbytečné dílo, kůži i potřeby ti dodával a každou sobotu vyplácel, co ti bude náležeti. Budu pouze sprostředkovatelem mezi tebou a zákazníky; zisku při tom nehledám žádného. Až se roznese, že zase pracuješ a práce si hledíš, dostaví se zákazníci a díla bude, že na ně sám stěží dostačíš. Po případě dodal bych ti co nejdříve nejen dílo, nýbrž s ním i mladšího tovaryše, kterého mínil jsem na léto pustiti.“

„Zaplať ti to Pán Bůh tisíckrát,“ zvolal Křemlička, ale v tom slzy vyhrkly mu maně z očí a nedaly mu domluvit, takže dodal teprve po chvíli: „Tak by to snad přece šlo; jen že mám-li míti tovaryše, musí mi někdo vésti domácnost, vařit prát, žehlit; na to stará Baruška již nestačí.“

„Stačila na to dříve, když nebožka žena tvá churavěla, a stačí na to nějakou dobu i nyní. Až se trochu uchytlíš, zanecháš socialistů a povedeš spořádaný život, pak můžeš se poohlédnouti po nevěstě. Budeš-li si ji vybírat nejen očima, ale i ušima, povedeš-li si rozumně, můžeš ještě udělat dobrou partii.“

„Která pak by si vzala vdovce se dvěma dětmi? Leda nějaká služka,“ usmíval se Křemlička.

„Což nemáš domek? Nejsi zdejší měšťan, a to starousedlý?“

„Tato barabina na spadnutí u samé brány, celá zadlužená, a to plané měšťanství jsou malým lákadlem!“

„Soudím o tom zcela jinak; stále se mluví o zrušení městských bran, a až jednou vedlejší brána padne, povstane zde velký rohák. Jelikož domek tvůj tvoří částečně do brány klín, musí stavitel domek tvůj chtěj nechtěj koupiti, a co má dnes cenu snad malou, může za několik let míti cenu desateronásobnou. A proto musíš se snažit, abys nějakým přínosem ženiným rodný domek svůj udržel. A měšťanství není rovněž bezcenné; při zdejších středních školách je několik nadací pro pilné studenty ze zchudlých rodin domácích, ano i dvě třistové nadace pro zdejší synky na vysokých školách pražských. Bude-li tvůj František ke studiím pilný a hodný, může snadno obdržeti stipendium.“

„Bude-li po tatíkcvi, mnoho škol neprojde. Ale bude-li po matce, ta bývala vždy první žačkou ve škole. Leč o tom až potom; uplyne ještě mnoho vody Labem, než k tomu dojde. Samá těšínská jablička a kdož ví, jestli kdy uzrají?“ usmíval se trpce Křemlička.

„A co je vlastně život náš, než těšení se, naděje na žití lepší zde na světě i po smrti. Ale již je čas, abych šel. A tak, kamaráde, dbej rady lékařské, abys co nejdříve ozdravěl. Co bylo mezi námi ujednáno, platí. Až budu míti chvilenu po kdy, přijdu se na tě zase podívat. Zatím s Bohem!“ Křemlička, poděkovav za návštěvu a po-

těchu volal za odcházejícím: „Na brzkou shledanou!“

Po odchodu Fialově byl Křemlička všecek vyměněn; nabýval zase myslí, neboť cítil půdu pod nohama, na níž lze zakládat novou budoucnost. Jísti chléb z útrpnosti darovaný neznámými dobrodinci nemohl by, ba nechtěl by ani dlouho, i kdyby mu podpora kýmkoli byla nabízena. Ano, dnes dospěl ku přesvědčení, že musí začítí život jiný, nový, spořádaný, že musí zase pracovati a že skutečně pracovati chce a bude. Přítel Fiala vzbudil v něm důvěru v sebe, slíbil mu jistou první pomoc přenecháváním vlastního, nadbytečného díla.

Snad se uchytí dosti brzy a najde zase zákazníků vlastních, bývalých i nových. Mezi socialisty již nepůjde; to nejsou bratří a praví přátelé; vždyť o něj nedbají v nemoci, zapomněli na něho v jeho chvíli nejtěžší, proto od nich spásy neočekává žádné, ale od vlastní práce a přičinění doufá polepšení svých neblahých poměrů. Fiala — to je skutečný přítel v nouzi, toho se přidrží a s ním vrátí se zase do spolku živnostenského. Tam nehází nikdo pumy a granáty, tam mluví se věcně a trýznivě o nápravě stávajících poměrů lidu dělného, nikoli v planých frázích a nabubřelých deklamacích.

VII.

Mistr Křemlička vystonal se brzy z nemoci a dnes byste ho věru nepoznali. Ještě před měsícem škaredil se na celý svět, a dnes j se usmívá v dílně své; sedí na vysoké třínožce, jejíž přední dvě kratší nohy opírají se o zvýšenou podlahu, rukávy má vyhrnuty a pracuje, až je to

radost. Naproti němu sedí na věrpánku statný tovaryš; tu zpívá, tu něco vypravuje a práce jde mu od ruky, až milo pohledět.

Dříve kdykoliv mistr Křemlička otevřel ústa, buď klel a nadával nebo naříkal na špatné časy; nyní chutě přizvukuje tovaryšovi ve zpěvu nebo se směje jeho veselému povídání. Dříve každou chvíli utíkal z dílny do hostince nebo do putyky, teď hledí si pilně díla a pouze někdy s večerem zajde si do spolku živnostenského.

Co se to s ním stalo? Odkud ten náhlý obrat?

Jen se ho zeptejte, poví vám to sám, jak se to událo.

„Proč bych se s tím tajil?“ řekne vám bez obalu. „Dříve chtěl jsem se vyrovnati všem, chtěl jsem býti váženým, ctěným, ale bez vlastního přičinění; dráždilo mne to, hnalo v před, hlavou chtěl jsem proraziti zeď, abych se vyrovnal každému; proto s radostí přijal jsem za své heslo socialistů: Rovnost! Rovnost všech! Každému chtěl jsem býti roven, státí se všemi na stejné výši. — Na stejné výši? A co jest vlastně ta výše? uvažoval jsem po čase. Jak vyrovnám se každému boháči i muži váženému v našem městě i v celém okolí? Tu mi něco v nitru zašeptalo: Budeš-li řádným člověkem, postavíš-li se na vlastní nohy — poctivou prací, pak vyrovnáš se každému, neboť práce šlechtí! A tak myslím, že jsem již na pravé cestě ke cti a vážnosti,“ končí výklad svůj mistr Křemlička.

Dnes raduje se zase ze života, neboť vydělá si dostolik, aby sebe s dětmi slušně obživil. V neděli odpoledne, když je pohoda, chodívá Křemlička s dětmi na hrob své manželky a tam ji v slzách odprošuje, aby mu odpustila vše, čím

se byl na ní provinil, a přeje si, aby ještě žila a viděla, jak se stal jiným člověkem.

Baruška vede mu zatím domácnost, ale za krátko přivede si domů novou družku života, která mu dá vše do bývalého pořádku a věnem svým i všecky dluhy mu zaplatí. Pak teprve odlehne mistrovi od srdce docela.

VIII.

Ó, zavzni, písni vznešená
o práci, která vrozena
přírodou lidstvu jest.
Vše, čeho člověk užívá,
jen z naší práce vyplývá.
Buď práci čest! Buď práci čest!

Když člověk, roveň zvířeti,
ve skalním bydlel doupěti,
po stromech musil lézt:
kdo zhotovil mu první zbroj?
Mozolné práce byl to zdroj!
Buď práci čest! Buď práci čest!

Tak hlaholilo sálem v hostinci „U města Prahy“ na předměstí v Hr. Kr. r. 189*, kde konána opět po několika letech valná schůze sociálních demokratů. Když píseň dozpívána, vystoupil na povýšené místo známý dělnický agitátor Lapka a jal se za hlubokého ticha mluvit takto:

„Přátelé! Soudruzi!

Byv pozván slavným výborem zdejšího odboru sociálních demokratů, zavítal jsem mezi vás, abych tichou hladinu vašeho úzkoprsého života trochu rozčeřil, odumírající ratolest zdejšího

spolku živým slovem omladil, slabé posilnil a statečně našince v boji utvrdil. Přátelé! Soudruzi! všickni cítíte tíži otrockých pout na sobě, a přece nesnažíte se, abyste ji svrhli; pracujete do úpadu — to dokazují vaše mozolné ruce — a kdo sklízí ovoce úmorné práce té? —

Vydríduch — kapitalista žije a tyje bez práce z vašich mozolů. Může někdo z vás rozumně chtít, aby tak to trvalo nadále, na věky?

Vy zajisté všichni chcete rovnost, volnost, bratrství a ne otroctví, utiskování a porobu; proč toho všeho dosud nemáte? Protože se o to nepřičiňujete, nezasazujete, že si jen tiše postěžujete, sem tam něco promluvíte, ale nejednáte; skutek — utek'! Mnozí z vás těší se v útrapách svých na nebe po smrti; proč nechcete nebe již zde na zemi? — A nebe to dá vám jedině naše sdružení socialně-demokratické; nikdo jiný, věřte mi na slovo! Pouze my myslíme to s lidem poctivě a upřímně; každý jiný, jenž nabízí vám svou pomoc, své přátelství, šálí a klame vás. — Těm pánům — však je dobře znáte — kteří blíží se k vám v rouše beránčím, nejde o vás, spíše jde jim o sebe, o jejich nadvládu nad světem. Chytře jmenují vás pány! Vy že jste páni, jim rovni? — Pán těší se z jakéhosi práva, ale dělník je proletář, vyvrhel, jenž nemá jiného práva, než dříti se do úmoru a jednou umřít. Jste pány v továrně? Jste pány strojů, pány své práce? Otroci jste, bídní porobové. A kde je ta vaše svoboda, volnost? Dřete se od rána do noci, mnozí i v noci, ve svátek a v neděli takorčka bez oddechu a pak chcete pokračovati s duchem času? Kdy máte se vzdělávat, radovat, bavit? Mnozí nesmyli jste týdenní špínu se sebe a již spěcháte znovu do té špíny, do prachu a puchu.

V budoucím státě socialně-demokratickém nebude pánů, ani otroků majetných, ani nemajetných; pracovat bude každý, ale nejvýše čtyři hodiny denně; ostatní čas věnujeme zábavě, sebevzdělání a odpočinku. Nátlaku a tísně nepozná nikdo. Svazek manželský nebude nerozvížitelným jako je dnes, nýbrž po libosti obou stran rozlučitelným, neboť pravá láska musí býti volná, neobmezená. Výchovu dítek převezme stát. Náboženství bude pak věcí každého jednotlivce; věř si co a jak chceš.

Až konečně ta ztrouchnivělá budova dnešní duševní i tělesné poroby vaší padne, zbuduje sociální demokracie na jejích troskách budovu novou, nerozbořitelnou, budovu volnosti, rovnosti a právého bratrství.“

„Na zdar! — Na zdar! Sláva!“ rozlehlo se rázem ze sta hrdel a mnozí blížili se k řečníkovi, aby mu na výraz díků stiskli pravici.

„Jen aby to bylo všecko pravda, co nám slibujete!“ ozval se silný hlas z jedné strany sálu.

„Jenom kdyby to už tady bylo, co povídáte,“ voláno z jiné strany.

„Pryč s vydrřiduchy, pryč s plantážníky, kapitalisty, buržoasií! Volnost, rovnost, bratrství!“ křičeli ve středu.

Když vřava poněkud se ztišila, vystoupil na řečniště druhý agitátor, Orejda, jenž promluvil v tato slova:

„Nedomnívejte se, soudruzi, že kýžená doba, jak ji vylíčil přítel váš Lapka, je již za dveřmi a nastane co nevidět. To jste na omylu. Převrat, který chceme způsobiti, nedá se provésti rázem. Dosud je nás málo, a kdo ví, mnoho-li z vás zde přítomných stálo by věrně při nás a šli s námi,

kdyby to přišlo do tuha — na nůž. A dále: Nynější řád společenský nedá se zlomit přes koleno, protože lid náš je dosud neuvědomělý.

Proto je na vás všech, přesvědčovat lid pracovní, že příčinou naší bídy, našich útrap, našeho otroctví je nynější zřízení státní i společenské, jež překáží nám v postupu. V tom směru musíte jednati všude, ať v dílně při práci, ať v hostinci, při zábavě, zkrátka všude. Lid musí býti náš celý, s duší i s tělem; nikdo jiný nesmí ho ovládat, než my. Dokud jiné stavy, kněžstvo, úřednictvo, šlechta, budou míti i jen skrovný vliv na lid, nesvedeme ničeho. Zejména moc kněžskou na lid nutno oslabit, zlomit, zničit; toho dovedeme jen tím, budeme-li lidu vykládati, jak katolické kněžstvo po celém světě vždy stavělo se proti osvětě a svobodě, jak všemi prostředky blýdlo lid udržeti v temnotách a liché pověře a jak zejména u nás jevílo se nepřátelsky oproti snahám národním. Připomeňte jen lidu války husitské, Bílou Horu s válkou třicetiletou.

Konečně jest nám třeba získat mládež, mladší dělnictvo a studentstvo. Ty získáte snadno naším heslem: Volnost! Volnost v mravech, zábavě, lásce: po čem toužívá mládež více, nežli právě po úplné volnosti? V městě zdejším je hojnost studentů: gymnasistů, realistů, čekatelů učitelství; s mnohými z nich se znáte, s nimi se scházíte, někteří dokonce u vás bydlí a se stravují. Máte tudíž nejlepší příležitost je získat pro naši svatou věc, a až tito jednou vstoupí do života, budou našimi vydatnými podpůrci. Sláva! Na zdar!“

Když druhý známý agitátor domluvil, vyzval předseda schůze, lakýrník Simek, přítomné, přeje-li

si někdo ještě promluvit, aby jen vystoupil na řečníště a řekl bez ostychu, co má na srdci.

Mistr Křemlička, který schválně přišel také do schůze a s patrnou nelibostí poslouchal chvástání obou řečníků, chtěl se hned po první řeči přihlásiti ke slovu, než jeho soused Fiala, který byl s ním, zbraňoval mu, jak mohl; leč po posledních vývodech Orejdových náš mistr nedal se již zdržeti a vystoupiv rychle na právě uprázdňené řečníště, jal se mluvit:

„Přátelé! Soudruzi! Odpusťte, ujímám-li se slova. Těm, kdož mne dosud neznají, představuji se, že jsem zdejší rodák, že jsem prošel několik latinských škol a pak vyučiv se řádně řemeslu, převzal po otci živnost obuvnickou. Jsem tudíž řemeslník-dělník, jeden z vás, a přeji každému, aby se mu dobře vedlo. Také mnohým z vás je známo, že jsem býval horlivým stoupencem zdejšího spolku socialních demokratů.“

„Býval, ale již není. Hanba mu!“ zněl hlas ze středu obecnstva, kde pospolu seděli místní socialisté.

„Ano, vyznávám bez mučení, že jsem jím býval, a to horlivcem zaslepeným, jemuž v čas otevřely se oči.“

(„Aj, aj!“)

„Od srdce rád přál bych každému z vás, přátelé, ten vylíčený ráj, který vám socialní demokracie chce připravit, ale jsem přesvědčen, že tato těšínská jablka neuzrají nikdy. Mluvím upřímně bez planých frází a je mi věru líto, že tak nekalými prostředky má býti dosaženo kýženého blaha dělného lidu. Mám na mysli především poslední prostředek zde nabízený: svádění mládeže. Vy otcové děti máte býti svědci vlastních a cizích dětí! Venkovský rolník a chalupník nebo

řemeslník jako vy jste, svěřil vám dítě své pečlivě vychované, a vy byste měli to svědomí, svěsti je na scestí? Za tak špatného nemám nikoho z vás.“

(Výborně!)

„Ó, prosím,“ hlásil se k slovu Orejda, „to nebylo tak míněno, to jsem byl špatně pochopen; já mluvil pouze o volnosti a nic více.“

„Ovšem že, o volnosti ve mravech, zábavě a lásce; či možno snad ve veřejném shromáždění ještě určitěji se vyjádřiti tomu, kdo nechápe, co jste vlastně myslel volnými mravy, volnou láskou?“

„Volnost a nic více!“ vysvětloval Orejda.

„Ale také nic méně!“ dotvrzoval Křemlička. Leč poslyšte mne dále. Svazek manželský bude příště po libosti obou stran snadno rozvížitelný, tak pravil pan předřečník, výchovu dítek převezme stát a náboženství bude věcí vedlejší; ať věří každý, co chce. Přátelé, uvážili jste tyto věci dobře? To má býti v budoucím státě socialistickém ten ráj! To bude pravá Sodoma a žádný ráj!“

„Klerikál! Tak poslouchajte jen toho klerikála, který dal se jimi získati za žvanec jídla a několik hadrů, jež dali jeho dětem,“ voláno ze středu.

Křemlička zrudl. „Přátelé, kdo mne zná, ví, že nejsem klerikál, který se dal zakoupiti žvancem jídla. To je drzá lež. Ale pravda je, že jsem býval socialním demokratem a radikálem a že jím již nejsem. Vypovím vše krátce, bez obalu. Jako mladý řemeslník byl jsem získán do zdejšího spolku socialních demokratů, a co ve spolku tom nám bylo hlášáno, věřil jsem všemu na slovo, a nejen věřil, nýbrž i hájil jsem zásad tam pronesených. Při tom seděl jsem více v hospodě než

doma u práce, a když řemeslo hynulo, láteřil jsem na celý svět. Trápením a hořem zemřela mi předčasně má první manželka, a já vedl svou dále, až jsem byl zcela na mizině. Tu jsem se rozstolal těžce revmatismem; v domě nebylo ani krejcaru; děti neměly co jísti, já neměl peněz na léky. I obrátil jsem se na zdejší spolek socialních demokratů, prose o výpomoc, an jsem příspěvky spolkové vždy řádně platil. Ale páni ze spolku mi vzkázali, že nemocným podpor neudělují, příspěvky že jsou na agitace atd., abych se obrátil na zdejší spolek živnostenský, jsem-li jeho členem, nejsem-li, na spolek sv. Vincence. Byl bych snad tak učinil, kdybych se nebyl styděl, a raději snad byl bych umřel hladu, kdyby — jak jsem se později dověděl — tento blahodárný spolek se mne byl neujal: ovšem tajně. Ve spolku svatého Vincence — nevím dosud jak — dověděli se o mém zoufalém postavení, poslali ke mně lékaře, ten zaopatřil léky, stravu, dětem oděv a mně, když jsem ozdravěl, zaopatřil spolek ten i práci, což opět stalo se prostřednictvím mého dobrého souseda p. Fialy. Nechal jsem pak spolkaření, chytil se práce a dnes, díky Bohu, stojím na svých nohou. Řemeslo naše — obuvnické — nemá sice zlaté dno, ale když člověk chce, uživí se, a není-li zrovna práce dostatek, askrovní se v domácnosti a vyjde i s málem. Opakuji, že byl jsem na pokraji zoufalství, bývalí socialní přátelé moji o mne nevěděli, nikdo z nich ani ke mně nezašel, za to však navštěvovali mne ti, o něž jsem já před tím nikdy nedbal. Co mi udělali dobrého, učinili tak skrytě — přes rok jsem pátral, než jsem zvěděl, že to byl spolek sv. Vincence, který tak horlivě se mne ujal. Spolek ten není klerikální, neboť ve výboru 12členném

zasedají pouze dva kněží, ostatní jsou vážení předáci zdejší, ano, i čtyři řemeslníci jsou členy výboru. Jako potajmu sbírají příspěvky mezi známými, rovněž tak skrytě prokazují dobrodiní. A to je to pravé; ne slova, pěkné fráze, nýbrž skutky mluví. Kde jsem prosil pro Boha, tam mne odkopli. Přátelé, suďte nyní sami; můj příklad budiž vám poučením. Hleďte si práce, zanechte planého spolkaření, pitek, mrhání peněz, spíše, když můžete, uložte krejcar stranou pro léta zlá, žijte své rodině a tak si připravíte malý ráj již nyní a netřeba vám čekati na ráj, který vám jen slibují placení agitátoři socialní demokracie, ale který sami již nyní mají, neboť nikdo z nich nepracuje leda hubou, jezdí z města do města, seberou příspěvky, dobře za cizí peníze se pomějí a pak ... vám za zády se vysmějí.“

„Klerikál! Zrádce! Ať mlčí! Ven s ním!“ tak křičelo druh přes druha několik domácích socialistů, leč výkřiků těch bylo přece jen málo; za to z několika stran ozývaly se hlasy:

„Ať jen domluví! Má pravdu!“

Že však brzy nastávala z toho pravá vřava, sestoupil Křemlička s řečniště a obklopen jsa hloučkem svých přátel a známých, vycházel klidně ze sálu.

A ku podivu, za malou chvíli většina přítomných následovala jejich příkladu, a nežli se agitátoři s hrstkou skutečných místních socialních demokratů nadáli, byla místnost skoro prázdná, ač nikdo schůzi neprohlásil ještě za skončenou. Několik výrostků u vedlejších stolů dalo se již chutě do karet.

„Fiasko!“ zabručel agitátor Lapka.

„Hanba jim!“ ulevil si Orejda. „Je to pitomé jako dobytek a budou otročit dále.“

„I dobře jim!“ prohodil mrzutě Lapka, „ti by zasluhovali vlastně knutu na záda, a ne svobodu. Však se zde tak hned neukážeme! Skandál!“

Od té doby uplynulo již zase několik let a v Hr. Kr. nekonala se dosud žádná valná schůze socialních demokratů, neboť tamější místní spolek, ač dle stanov zákonitě se nerozešel, je jak jsme doslechli, v úplném rozkladu; nikde se již o něm ani nemluví, leda jen „u zeleného stromu“, když hostinský vzpomíná bývalých časův.*)

*) Použito rozličných protokolů sjezdových socialně-demokratické strany v Rakousku i v Německu, několika českých i německých spisů socialistických, zejména pak prací Freiových.

